

SZENT LÁSZLÓ MEGHÓDÍTJA A RÉGI SZLAVÓNIÁT

KARÁCSONYI JÁNOS
RENDES TAGTÓL

FELOLVASTA 1915 NOVEMBER 8-ÁN

BUDAPEST
KIADJA A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA
1916

HOGYAN KERÜLT a középkori Szlavónia, a régi Tótország vagyis a mai Zágráb, Körös és Varasd megyék területe a magyar királysághoz? Ez olyan kérdés, a mely a történetbúvárokat mindig érdekelte s a mely ma minden magyart és horvátot egyaránt érdekel, de kielégítő feleletet senki sem tudott reá adni, annyira ráborult a feledés homálya.

A mesemondók és a hamisítók persze könnyen írtak valamit a kíváncsiság kielégítésére vagy céljaik elérésére, de ez csak elhomályosítása volt az igazságnak.

Anonymus szerint a magyarok már a honfoglaláskor csak úgy könnyedén elfoglalták Zágráb várát és környékét.

A goriczai főesperes neve alatt rejtőzködő hamisító vagy mesemondó (véleményem szerint Kerchelich Boldizsár zágrábi kanonok) elfogadja ugyan Anonymus meséjét, hogy a magyarok már a honfoglaláskor birtokukba vették a régi Tótországot, de azt állítja, hogy később Szent-István király odaadta azt nászajándéknak Kreszimir horvát király leányának, fia, Szent-Imre állítólagos jegyesének és annyira bőkezű, lovagias volt, hogy fia, Szent Imre halála után sem vette azt vissza. Így maradt azután a horvát király birtokában egész I. András, illetőleg I. Béla s majd Szent-László idejéig.

Ezek persze mind mesék vagy szándékos ferdítések.

Két hamisítvány is hozzájárult ahhoz, hogy a történeti kutatás a régi Szlavónia meghódításáról nem tudta megállapítani a valót.

Az egyik 1057-ik évre van téve és Radó nádor nevében szól. Dicsékszik ebben a nádor, hogy Száva-Szentdemetert ő hódította vissza a »szent koronának«.

A másik 1235-ik évről és II. András nevében költött levél

pedig a pécsi püspökség jogainak és birtokainak megerősítéséről szól. Ebben van a híres állítás, hogy Szent-László lépte át először a Drávát és a tótországi részeket (partes sclavicas) ő csatolta az országhoz.

Nem szükséges azonban, hogy e hamisítványokkal hosszasan bajlódjunk vagy azokra valami figyelemmel legyünk, mert hiszen Pauler Gyula világosan kimutatta, hogy ez iratok legfeljebb a XIV. század közepén készült koholmányok minden történeti érték nélkül. Nem azt mutatják, mi történt a XI. században, hanem csak azt, miként vélekedtek a XIV. században.¹⁾

Még egy akadályt kell elhárítanunk a tisztánlátás elől.

Tamás spalatói főesperest 1250. táján kezdett és 1266-ban befejezett művében szintén tesz olyan nyilatkozatokat, a melyekből a régi Szlavónia X—XV. századbéli hovátartozása következtethető.

Azonban Tamás főesperest a Spalatón kívül és attól távolabb eső országok, területek XI. századbéli állapotairól keveset vagy éppen semmit sem tudott. Az országok határai pedig éppen ismeretlenek előtte. Így pl. műve XIII. fejezetében Horvát- és Dalmátország határául a Dunát teszi meg, pedig az addig sohasem nyúlt. A XV. fejezetben pedig egyrészt azt állítja, hogy a horvát püspök joghatósága Knintől felfelé egész a Drávaig terjedt, másrészt azt vitatja, hogy a Knintől északra eső Korbava, sőt még a Vasas-hegyektől Zágrábig terjedő terület is a spalatói érsek joghatósága alá tartozott. Ez pedig lehetetlen, mert ugyanazon a területen két főpap nem parancsolhatott.

Ha ilyen maguknak is ellentmondó írók után, ilyenek állításain indulunk el, a valót, az igazat soha meg nem tudhatjuk.

Csak az egykorú, teljesen megbízható adatokból, továbbá az államok XI. századbéli állapotaiból és kölcsönös összeköttetéseiből s némi részben a X. századra is visszamutató helynevekből szabad kiindulni és következtetni. Csak így, csak ekkor tudhatjuk meg, hová tartozott a XI. század elején s hogyan került a magyar királysághoz a régi Szlavónia?

¹⁾ Pauler: A magyar nemzet története az Árpádházi királyok alatt. II. kiadás. II. köt. 500—93.

1901-ben, midőn »Halavány vonások hazánk Szent-István korabeli határaitól« című értekezésemet írtam, azt véltem, hogy a régi Tótország Szent-István idejében csak olyan lakatlan, országválasztó köz volt, mint pl. Zólyom, Túróc, Liptó és Árva megyék területe a XII. század közepéig Magyar- és Lengyelország közt.¹⁾

Bevallom, hogy e véleményem nem tartható fenn. A pozsegai és körösmegyei erdős hegyek alkalmasak voltak ugyan országválasztó gyepek készítésére és lakatlan közöknek, de már Zágráb környéke és a Száva—Kulpa mente, továbbá a Dráva síksága ott Kaproncza körül nem lehettek a XI. században sem lakatlanok, s így az ott lakó népeknek valamelyik államhoz kellett tartozniok.

Hogy a régi Szlavónia nem volt századokon át lakatlan, mutatja Sziszek neve és Szent-Kirin (Quirin) tisztelete. A régi Sciscia város nevének fenmaradása és az, hogy sok egyháznak választották régi időtől fogva Szent-Kirint védőszentül, csak úgy érthető, ha az összeköttetés a régi lakossággal sohasem szakadt meg teljesen, vagyis e terület nem állott századokon át üresen, lakatlanul.

Szent-Gellért életiratainak egyik, ma már — sajnos — elveszett kéziratában az volt olvasható, hogy Szent Gellért a régi Szlavónia területén, Neagidin és Verócze (Vereucha) nevű városokon keresztül érkezett Zarából (vagy tán inkább Idriából) Pécsre.²⁾

Ha pedig voltak itt lakott helyek, még ha gyéren lakottak is, valamelyik államhoz tartoztak.

Magyarországhoz azonban legalább is Szent-István idejében nem tartoztak, mert ő Somogy megye déli részén Berzenche mellett és odább ettől nyugatra Zákány mellett öröket telepített le a határok védelmezésére s az esetleg betörő rablók visszaverésére.³⁾

Már pedig nem kellett volna öröket állítani a Dráva mentére, ha a drávántúli részek is már akkor a magyar királynak engedelmeskedtek volna.

¹⁾ Századok. 1901. 1057. l.

²⁾ Batthyány: Acta et scripta s. Gerardi 311.

³⁾ Századok. 1901. 1043., 1057.

Somogy megye délnyugati sarkától a régi határ északnyugat felé kanyarodott, tehát Szent-István idejében a Muraköz sem tartozott hazánkhoz.

Nem áll ezzel ellentétben az, hogy Szent-István neje, Gizella királyné, a Muraközben, Varasddal szemben fekvő Viszinecz (Wizmech) nevű birtokát a veszprémi egyháznak ajándékozta.¹⁾ Tudjuk, hogy Gizella bajor hercegnő volt. Ő tehát e birtokot mint bajor hercegnő kapta és mint magánvagyonát ajándékozta el. Hogy más, de különben barátságos államban lehet egyházi intézményeknek birtoka, arra példa az osztrák heiligenkreuzi apátság, a melynek régóta voltak magyarországi birtokai.

Hogy a magyar királyság a régi Szlavóniát nem mint lakatlan területet kerítette birtokába, azt a helynevek is mutatják. Mert ha a magyarok üresen találták volna e részeket, ők az ő királyaik idejében és az ő engedélyükkel alakult városoknak, falvaknak, legalább is kezdetben, magyar neveket adtak volna. Ezt pedig nem tapasztaljuk, hanem ellenkezőleg azt, hogy csak a XIV. és XV. századokban keletkeznek a magyar földbirtokosok rendeletére, kivált Körös megyében, magyar helynevek, azonban ezek is vagy szlapon helynevek magyar fordításai, vagy csak egészen új keletkezésű falvak vagy birtokrészek nevei.²⁾ Ott kellett tehát találniok a magyaroknak a kész helyneveket s így a helyneveket adó lakosságot is.

De nem tartozott a régi Szlavónia a X—XI. századokban a horvát királysághoz sem.

950-ben Porphyrogeneta Konstantin részletesen felsorolja Horvátország megyéit és abból világosan, kézzelfoghatólag kitűnik, hogy Horvátország abban az időben nem terjedt feljebb a mai Modrusnál. Már pedig a keletrómai császárnak Horvátország kiterjedését tudnia kellett, mert az az ő birodalmához tartozott. A régi szlavóniai helynevek képzése sem mutat horvát hatást. Maguk a horvát történetírók se tudnak Tamás főesperest kései, elfogadhatatlan állításán kívül egyebet felsorolni arra nézve, hogy a Dráva—Száva köze a IX. században a régi Horvátországhoz tartozott, mint a 926—27-iki spalatói zsinat

¹⁾ Wenzel: Árpádkori Okm. XI. 250.

²⁾ Csánki: Körösmegye a XV. században 123—125.

egyik rendelkezését. Ez megszünteti a nonai püspökséget s elrendeli, hogy Gergely püspök Nona helyett vagy a Scardonensis, vagy a »Sisciana«-i vagy legalább is a »Delminiensis«-i ecclesiában foglaljon püspöki széket.¹⁾

Csakhogy ez nagy félreértés.

Nem veszik észre a horvát írók, hogy e zsinat irataiban főleg arról van szó, ki legyen az érsek, a püspökök feje Dalmáciában. — »In ecclesiis Dalmatorum — Dalmatiarum episcopi« járnak az iratokban.²⁾ Ámde a Dráva—Száva köze sohase volt Dalmácia, hanem mindig, még a X. században is Pannonia.³⁾ A dalmát püspökök zsinata nem adhatott joghatóságot máshová, mint Dalmáciában fekvő egyházakra. Annak a »sisciana ecclesia«-nak tehát éppen úgy Dalmáciában kellett lennie, mint a hogy ott volt Scardona és Delminium (ez utóbbi a Cetina völgyében a mai Trilj falu mellett állott).⁴⁾ S valóban volt is Dalmáciában Sicum nevű jeles, régi és a X—XVI. századokban a mai Sebenicóval egynek tartott város. Ebből csinálták a »sicitana ecclesia« nevet és a sok rossz másoló ezt ferdítette el »sisciana ecclesia«-ra. Maga Farlati és Rački is megvallják, hogy e zsinat iratai oly rossz, nyakatekert latinsággal vannak írva, oly hibás másolatban maradtak ránk, hogy sokszor valóságos művészet kitalálni a helyes értelmet.⁵⁾ Ez iratok szerzői helynevekből is gyakran másként képezik a mellékneveket, mint rendesen, mert pl. Ragusinus helyett Ragusitanus-t, Arbensis helyett Arbitanus-t írnak, nagyon könnyen megérthető tehát, hogy Sicum-ból az író eredetileg az Arbum-Arbitana mintájára Sicitana melléknevet képzett s ezt valamelyik másoló Sisciana-ra rontotta el.

Érthető ugyan ennél fogva a horvát történetírók tévedése, de csak félreértés és tévedés marad az és nem történeti valóság. A horvát királyok nem parancsoltak a Száva mentén.

Magyar- és Horvátországokon kívül a régi Tótország még csak a nyugat-római császársággal vagy másként a német birodalommal volt határos a X—XI. századokban. Sőt nemcsak

¹⁾ Rački: Documenta historiae Chroaticae. 195.

²⁾ Rački i. m. 193., 196.

³⁾ U. o. 381.

⁴⁾ Klaić: Bosznia története 35.

⁵⁾ Farlati: Illyricum Sacrum. III. 103—106. Rački i. m. 197.

határos volt vele, hanem teljesen bizonyos, hogy a magyar honfoglalás idején ahhoz is tartozott.

A fuldai évkönyvek világosan és háromszor is feljegyzik, hogy a Dráva és Száva köze a 884—896. években a nyugat-római császár hűbéresének, Braszlav herceg kezén volt.¹⁾

É Braszlav, vagy magyarosan Boroszló 892-ben együtt küzdött a magyarokkal a morvaszlávok ellen. A magyarok őt 896-ban hazánkba való beköltözésükkor sem bántották, mert Arnulf császár embere, tisztviselője volt, már pedig ők Arnulf császárral szövetségben állottak.

Meghalván Arnulf császár 899. december 8-án, a magyarok elfoglalták a morvaszlávoktól különben is nagyon elpusztított Dunántúlt, de abból, hogy Somogy megye délnyugati részén és a Muraköz felé öröket állítottak fel, világosan következik, hogy a régi Tótországot nem foglalták el.

Tótország, a régi Szlavónia tehát 900-ban is a német birodalom kötelékében maradt.

Braszlav (Boroszló) halála után nincs semmi nyoma annak, hogy másik szláv eredetű herceget állítottak volna a német császárok e vidék élére, hanem inkább annak van nyoma, hogy e vidéket egyenesen a német birodalomhoz, még pedig annak bajor hercegségéhez csatolták.

Következtetjük ezt először is abból, hogy a régi Tótországgal határos Korontál (Karantán, Karinthia) tartomány már 901-ben a bajor hercegséghez tartozott. Világosan írja ezt a fuldai évkönyvek szerzője s még a tájékát is pontosan megjelöli, megjegyezvén, hogy e Korontál Bajorország délkeleti (australis pars) részét tette.²⁾ Már most biztosan tudjuk, hogy két 927—28-ban a mai Maria-Saal-ban (Karinthiában) kiállított oklevélben nyolcz, nagyjából Karinthiában működő gróf van felsorolva.³⁾ Mivel pedig akkor Istria még nem tartozott Korontálhoz, e sok gróf kinevezésének csak akkor volt értelme, ha a középkori Tótország (a régi Szlavónia) is Korontálhoz s vele együtt Bajorországhoz tartozott.

¹⁾ Rački: Documenta 379—81.

²⁾ Honfoglalás kútfoái 320.

³⁾ Huber-Baróti: Ausztria története I. 117.

947-ben a bajor hercegséget I. Otho császár az ő öccsének, Henriknek adta s ez 948—55. közt folyton harczolt a magyarok ellen. Viszont tehát folyton várhatta a magyarok meglepetészerű betöréseit. Hogy ezt megakadályozza, vagy ő, vagy fia és utóda, Veszekedő Henrik, felállította a Duna mentén az osztrák, a Mura mentén pedig a Korontál (később stájer) határgrófságokat.

Ámde 951. után ugyanezt kellett tenniök a német császároknak, illetőleg a bajor hercegeknek a Dráva és Száva mentén is, mert 951-től kezdve Olaszország is megint a német-római birodalomhoz tartozott, sőt Istria közvetlenül a német-római birodalom bajor hercegségéhez csatoltatott.¹⁾ Ennélfogva nekik kellett gondoskodniok Olaszország védelméről is s azt meg nem bírják védeni a magyarok becsapásaitól, ha az Olaszország felé utat nyitó Dráva és Száva völgyét el nem zárják, határgrófságok szervezésével.

S valóban azt tapasztaljuk, igaz, hogy csak későbbi, XI—XII. századbéli adatokból visszafelé következtetve, hogy legalább is 970. táján két határgrófság keletkezett, az egyik a Dráva s a másik a Száva mentén. Az elsőt főhelyéről pettaui-nak, vagy Bajorországból tekintve erdőelvi-nek (marchia transsilvana-nak) nevezték s ez még a XII. század elején is a mai Regede (Radkersburg) várostól kezdve a Dráva mindkét partján egész a Wottschehögységig terjedt. A másikat a XI—XII. századokban sanni (határ)-grófságnak írják ugyan, de ez sem csupán a Sann mentét foglalta magában, hanem átnyúlt a Száván Landstrass, Treffen tájékaig.²⁾ Mindkét határgrófság úgy volt tehát szervezve, hogy a pettaui a régi Szlavónia északi, drávamenti részét, a sanni pedig a déli, szávamenti részét magában foglalhatta. Az első tehát gátat vetett annak, hogy a magyarok a Dráva völgyén, a másik annak, hogy a Száva völgyén Olaszországba törjenek.

A sanni határgrófságtól délre volt még egy határgrófság: a krajnai. De ezt, mint még mai alakjából is kitünik, régibb kiterjedéséből meg még inkább kitészik, nem a magyarok, hanem

¹⁾ Huber-Baróti i. m. 128—29.

²⁾ Hasenöhr: Deutschlands südöstliche Marken im X., XI. u. XII. Jahrhunderten. Archiv für oesterreichische Geschichte 82. k. (1895) 506—19. Huber-Baróti i. m. 196.

a horvátok becsapásai ellen szervezték s azért délkelet felől mindenütt a régi Horvátország hatáiraival érintkezett.¹⁾

976-ban II. Otho császár, hogy a bajor hercegek hatalmát kisebbitse, Korontált elválasztotta Bajorországtól s belőle külön hercegséget alkotott. A korontáli hercegséghez tartoztak tehát ezenkívül a pettani, sannii és krajnai határgrófságok, valamint az isztriai grófság is.

Már most, hogy Zágráb, Varasd és Körös megyék területe a XI. században legalább is 1080-ig, a korontál hercegséghez és ezzel együtt a német birodalomhoz tartozott, két adattal igazoljuk.

Az egyik az 1036-ik évből való.

Eppenstein Adalbero, 1011-től kezdve korontál herceg és egyuttal (korontáli = stájer) határgróf, 1135-ben annyira összeveszett II. Konrád német császárral, hogy ez őt hercegségétől megfosztotta.²⁾ Adalbero azonban nagyon igazságtalannak találta ez ítéletet s fegyverrel állt ellent az ítélet végrehajtásának, még pedig mint a wormsii püspök egyik ismerőse írja mindjárt 1036-ban: »bízván a horvátokban és myrmidonokban. E miatt a bajorok annyira félték, hogy nem mentek el a császártól hirdetett hadjáratra, hanem otthon maradtak.³⁾

Hogy Adalbero mint korontál hercege a horvátokkal barátságot és szövetséget köthetett, az könnyen érthető, mert hisz hercegsége a horvát királysággal jó hosszú vonalon, legalább is a mai Castua-Laas vonalon, közvetlenül érintkezett s neki, mint korontál hercegének 25 év alatt elég ügye-baja volt a horvátokkal.

A mirmidonok alatt a középkori írók valami a régi Illyricumban, az egykori mirmidonok országában lakó népet értettek. Például a 920. táján írt trójai krónika a bolgárokat tartja mirmidonoknak.⁴⁾ A horvátok mellett említett mirmidonok tehát a Boszniában lakó szerbeket jelentik. Ezekkel azonban Adalbero herceg csak úgy érintkezhetett, csak úgy léphetett már előzőleg jó barátságba, ha hercegsége a Száva mentén egész az Unáig nyúlt, vagyis a régi Szlavónia is hozzátartozott.

1) Hasenöhrli i. m. 519—24. Huber-Baróti i. m. 197.

2) Huber-Baróti i. m. I. 185—86.

3) Rački i. m. 438.

4) Jireček: A bolgárok története, Nagy-Becskerek 1899. 66. l.

A másik adat 1065—1066. tájáról szól. 1065-ben vagy 1066-ban Salamon királyhoz és Gyécse herceghez Kreszimir Péter horvát-dalmát király követeket küldött, hogy személyesen induljanak az ő ellenségei, a korontálok ellen, mert ezek az ő bánóságát (marchiam Dalmatiae) elfoglalták.¹⁾ Ezek összegyűjtván seregüket, el is mentek és kényszerítették a korontálokat az elvett részek visszaadására. Hogy mily irányban mentek a korontálok ellen, mutatja, hogy visszatérőben résztvettek a zselicz—szentjakabi, Kaposvártól keletre eső monostori egyház felszentelésén.²⁾

Ha a korontál hercegség csak a mai Fiume mentén érintkezett volna a horvát-dalmát királysággal, akkor a korontálok csak a tengerparton, roppant veszedelmes, sziklás vidéken átvonulva, foglalhatták volna el a horvát bánóságot, vagyis, mint Porphyrogeneta Konstantin leírásából kétségtelenül kitétszik, a mai Modrus-Fiume és Lika-Krbava megyék területét. Ez csaknem lehetetlen volt az akkori utak és hadakozásmódok mellett.

Ellenben, ha a régi Tótország (Szlavónia) is a korontál hercegséghez tartozott, akkor akár a Mereznicza, akár a Koranapatakok mentén áttörhettek a Gozdon (a Kis-Kapela erdős hegységen) és kezükbe jutott az egész bánóság.

Viszont a magyar segítség csak azért volt olyan hathatós, mert a magyar seregek a régi Tótországon keresztül egészen hátába kerülhettek a korontáloknak s kényszeríthették őket vagy odahagyni a horvát bánóságot, vagy elveszíteni a régi Tótországot. Hogy az előbbit választották, természetes, mert a régi Tótország sokkal nagyobb és értékesebb volt. Mindamellett úgy látszik, hogy a németek így is hasznot húztak a támadásból s a mai Lovrana, Castua és Fiume vidékét ekkor foglalták el, mert 950-ben Porphyrogeneta Konstantin tudósítása szerint Horvátország Albona városig nyúlt, 1160-ban pedig már csak Bucariig.³⁾

Érdekes, hogy a zselicz—szentjakabi monostor felszentelésével kapcsolatos tudósításban nincsen szó a korontáli hercegről. A horvát király panasza szerint nem a korontáli herceg, hanem a korontáli főurak vették el tőle a bánóságot.

¹⁾ Historiae Hungariae Frontes Dom. I. 170.

²⁾ U. o.

³⁾ V. ö. Rački: Documenta. 406. és Vješnik. XIII. k. 22.

Ez éppen beleillik Korontál 1056—72-iki történetébe. Egyéb forrásokból is tudjuk, hogy a korontáli főurak 1056-ban nem fogadták el a császártól kinevezett Kuno herceget, sőt 1058-ban vissza is verték. 1061-ben Zähringen Bertótot nevezte ki a császár ide hercegnek, de ez sem tudta méltóságát elfoglalni, mert hivatalos működésének semmi nyoma.¹⁾

Azon korontáli főurak közül, a kik így majdnem függetlenül uralkodtak 1056—72 között Korontálban, egyik nagyon közeli rokonságban állott a magyar királyi családdal. Weimar Ulrik, Weccilin istriai gróf unokája volt ez s 1058-tól 1070-ig bírta a krajnai határgrófságot és az istriai grófságot. 1062-ben vette el Zsófiát, Gyécse és Szent László hercegek nőtestvérét, s ettől született két fia, II. Ulrik és Poppo.²⁾

Ez a családi összeköttetés a nyitja annak, hogyan sodródott bele Szent-László királyunk a német birodalom belviszályaiba s hogyan jutott arra a gondolatra, hogy ő a régi Szlavóniát meghódítsa.

Midőn Szent-László 1077. április 26-án a magyar királyi trónt elfoglalta, már javában állt a háború IV. Henrik császár és a német főurak közt. E háborúba erősen bele voltak bonyolódva Szent-László unokaöccsei, Weimar, II. Ulrik és Poppo, a krajnai határgrófok is, mert anyjuk, Zsófia, másodsor Magnus szász herceghez ment férjhez, már pedig épen a szászok voltak IV. Henriknek leghevesebb ellenfelei. Weimar, Ulrik meg Poppo mostohaatyja már 1075-ben lázadó volt a császárpártiak szemében.³⁾ Mostohaíai természetesen követték atyjuk példáját.

1077. tavaszán IV. Henrik okvetetlenül vissza akart térni Olaszországból Németországba. Mivel pedig másfelé el volt zárva az út, Aquilejának fordult s itt úgy szerzett magának párthiveket, hogy Zähringen Bertótot megfosztotta a korontáli hercegségtől és e méltóságba Eppenstein Liutoldot ültette, Weimar Ulrikot és Poppot pedig megfosztotta az istriai grófságtól és a krajnai határgrófságtól s e hivatalokat előbb az aquilejai patriarchának,

¹⁾ Huber-Baróti i. m. 186.

²⁾ Huber-Baróti i. m. I. 198—99.

³⁾ Bernoldi Chronicon. Migne: Patrologia Latina CXLVII. 362.

majd nemsokára a krajnai határgrófságot Eppenstein Henriknek, az új herceg öcsésének adta.¹⁾

De ha ez nem történt volna is, Magyarország függetlensége és Szent-László trónjának biztosítása azt követelték, hogy Szent-László IV. Henrik ellenfeleihez csatlakozzék, mert hiszen hazánk nyugati részén ott élt még Salamon, az elűzött király. Ez kezében tartotta Pozsony és Mosony várakat, felajánlotta egész Magyarországot hűbérül a német császárnak s ennek fejében mindig várta annak seregét Magyarország elfoglalására.

Tehát nem csupán a rokoni kötelék, hanem hazánk életbevágó érdekei is követelték azt, hogy Szent-László szakítson bátyjának békülékeny politikájával és a német császárral szembe szálljon.

Innen van, hogy már 1077, végén vagy 1078. elején Neuburg Ekbert gróf, a würzburgi püspök sógora, a Passautól délre eső Neuburg és a Bécsújheletől délre elterülő pitteni grófság ura, IV. Henrik üldöző hadai elől a magyar királyhoz menekült.²⁾ Kivüle, mint VII. Gergely pápa leveléből tudjuk, 1078-ban legalább még egy száműzött gróf futott Szent-Lászlóhoz s nyert tőle hathatós védelmet.³⁾

Ezek után egészen természetes, hogy Szent-László 1078. májusban követeket küldött Goslarba Rheinfelden Rudolf német ellenkirályhoz és vele szövetségre lépett.⁴⁾ E szövetség megerősítésére Rudolf király leányát, Adelhaidot Szent-László nőül vette.⁵⁾

Igy azután legalább is 1078. végén nyílt háború tört ki Magyarország és IV. Henrik császár között. 1079. április havában IV. Henrik előbb az osztrák határgróft, Lipótot győzte le s kényszerítette meghódulásra, azután pedig Magyarországba is betört, de nem nagy eredménnyel, mert már május 12-ére, pünkösöd ünnepére Regensburgba vonult vissza.⁶⁾

¹⁾ Meyer von Knonau: *Jahrbücher des deutschen Reiches unter Heinrich IV. u. V.*, III. k. 21. és Hasenöhr i. értekezése 519—24.

²⁾ Bernoldi: *Chronicon*, Migne: *Patr. Lat.* CXLVII. 401—2.

³⁾ Fejér, *Cod. Dip.* I. 446.

⁴⁾ Migne, *Patr. Lat.* CXLVII. 418.

⁵⁾ Meyer v. Knonau i. m. III. 199—200.

⁶⁾ Pauler: *A magyar nemzet története* II. k. I. k. 145., 442. Meyer von Knonau i. m. III. 207.

Mi történt 1079. májustól 1081-ig, nem tudjuk. Valószínű, hogy Salamonnak is küldött a császár egy kis segítséget s így Pozsony és Mosony felől kellett az országot védeni. Az bizonyos, hogy Szent-László 1080-ban még nem vihetett végbe valami nagyobb dolgot, mert IV. Henrik nagyjából Bajorországban tartózkodott, sőt októberben nagy sereggel Rudolf ellenkirály ellen indult. Mölsen mellett vereséget szenvedett ugyan 1080. október 15-én, de másrésről nagyon megkönnyebbült a helyzete, mert a csatában Rudolf ellenkirály, Szent László apósa is elesett.

IV. Henrik azonban belátta, hogy ellenfeleit csak úgy győzheti le, ha előbb Olaszországban a pápával végez. Azért 1081. márczius 18-án Regensburgban összegyűjté seregét, Lipót osztrák határgróft megfosztotta határgrófságától és azt legerősebb párt-hívének, Vratiszláv (magyarosan Rászló) cseh hercegnek adta s aztán nekiindult Olaszországnak, úgy hogy április 4-én már Veronába ért.¹⁾

IV. Henrik távozása új bátorságot öntött az ő németországi ellenfeleibe. Megválasztották Luxemburgi Hermánt ellenkirálynak, 1081. augusztus 11-én Höchstädtnél IV. Henrik párthiveit szétverték, sőt 1082. augusztusban Luxemburgi Hermán már Bajorországba nyomult, hogy a havasokon átkelve a pápa segítségére siessen.²⁾

Szent-Lászlónak is, ha Magyarország függetlenségét megővni, ha a németektől okozott károkért magának és nemzetének kárpótlást akart szerezni, most kellett megtámadnia a német birodalmat.

De melyik ponton támadja meg?

Északnyugaton nem ronthatott be a német birodalomba, mert ott Morvaországban az ő sógora és Salamon ellen hű segítő-társa, Otho (Eufemia nevű hűgának az ura) kormányzott. Nyugaton a vele szövetségben levő Lipót osztrák határgróf területét nem bánthatta. Az ettől délre eső korontáli határgrófságot (most Stájerországot) az ő pártfogoltjának, Neuburg Ekbert grófnak rokona bírta.³⁾

¹⁾ Meyer von Knonau i. m. I. k. 351.

²⁾ U. o. 420.

³⁾ Huber-Baróti i. m. I. 193.

Csak Regedén alul, a korontáli hercegség volt olyan része a német birodalomnak, a hol az ő és unokaöccseinek, Weimar Ullriknak meg Poppónak leghevesebb ellenségei, IV. Hentriknek pedig erős pártívei kormányoztak.

Természetes tehát, hogy itt támadta meg Szent-László a németeket és pedig oly sikerrel, hogy tőlük a Muraközt, Varasd, Körös és Zágráb megyék területét elfoglalta és hadikárpótlásként Magyarországhoz csatolta. Varasd és Zágráb megyék mai határainál valamivel tovább is nyomult, mert a XII—XIII. századokban még Borlin, Ankenstein, Landstrass, Mettling és Csernemből környéke is Magyarországhoz tartozott, de ennél tovább jutni a hegyes vidéken a lovas magyar sereg, úgy látszik, nem tudott.

Hogy a régi Tótország (Szlavónia) meghódítása Szent-László műve volt, bizonyítja először is, hogy, mint láttuk, e terület az ő idejéig a német birodalomhoz tartozott, de legalább is 1088-ban már a magyarok kezén volt.

De bizonyítja a zágrábi püspökség és káptalan meg nem szakadt és korán feljegyzett hagyománya is.

1217-ben II. András a szentföldi hadjáratra Spalato felé indulván, megállott Zágrábban is és a vele levő püspökökkel az új (második) székesegyházat felszenteltette. Ezt a ritka, nevezetes alkalmat felhasználta a zágrábi püspök és káptalan és kérte a királyt a püspökség összes jogainak és birtokainak megerősítésére. Előhozták és felolvasták addig nyert összes okiratokat és úgy készültek az új aranypecséttel megerősített oklevelek. Ez okiratok nyomán, a zágrábi püspök és káptalan előterjesztésére készült ünnepies oklevelekben a kancellár e szavakat adja a király ajkára: »A zágrábi székesegyházat elődünk, az a szent-séges emlékezetű Szent-László király építtette, a ki Tótország földjét, vagy másként a bánságot a bálványozás tévedéséből a kereszténységre térítvén, a magyar koronának alávetette« (corone Hungarie subingavit).¹⁾

Hivatalos okiratokon alapuló s állandó testülettől származó nyilatkozat ez. A subingatio szó mást, mint leigázást, meghódítást nem jelent, s így kétségtelen, hogy Szent-László nem örökölte, nem mint önként csatlakozó országgrészt kapta, hanem fegy-

¹⁾ Tkalčić: Monumenta episcopatus Zagrabienensis. I. 45.

verrel szerezte meg a régi Tótország (Szlavónia) területét a magyar királyságnak.

De melyik évben?

Erre csak úgy felelhetünk meg jól, ha jól figyelembe vesszük a német birodalomban az 1081—90. években végbement eseményeket.

Világos ugyanis, hogy a német birodalmat megtámadni, abból egy részt állandóan elfoglalni csak úgy lehetett, mikor a német birodalmi sereg Magyarországtól távol, másutt volt elfoglalva, ellenben a magyar nemzet összes erejét e támadásra, elfoglalásra egyesíthette.

Ha megfigyeljük IV. Henrik német császár küzdelmeit, úgy látjuk, hogy 1084-től 1090-ig bajosan támadhatta meg Szent-László a német birodalmat, mert IV. Henrik ez években mindig Németországban volt és néha nagy sikereket ért el.

1084-ben megtámadta Lipót osztrák határgrófot és újra meghódolásra kényszerítette őt. 1085-ben, mivel Szászországban Nordheim Otho, IV. Henrik leghevesebb ellenfele meghalt és VII. Gergely pápa is elhunyt, béketárgyalások voltak. 1086-ban IV. Henrik a hatalmas cseh herceget teljesen lekötelezte magának, mert királyi nevet és koronát adott neki és 1086 június 15-én Prágában meg is koronáztatta. Ez Magyarországra annyit jelentett, hogy ha Szent-László megtámadja Németországot délnyugaton, a csehek rögtön betörnek északnyugaton. Hozzá még 1087 június 9-én Otho morva herceg, Szent-László sógora is meghalt, úgy hogy még ez se tartóztatta volna vissza a csehek a magyarok megtámadásától. 1088-ban Luxemburg Hermán ellenkirály félrevonult a sikertelen harczból és meghalt. Elhunyt ez évben Gebhard (Gibárt) salzburgi érsek is, a német birodalom keleti részén IV. Henrik egyik legerősebb ellene. 1089-ben pedig Meisseni Ekbertet, a ki Szászországban még egyszer fel akart támadni IV. Henrik ellen, megölték.¹⁾

Tehát csak 1084 előtt történhetett magyar részről olyan támadás, mely a német birodalom részéről nagyobb ellenállás nélkül találkozott.

Az 1084—88. években Magyarország állapotai is olyanok

¹⁾ V. ö. Meyer v. Knouau i. m. III. k. 575—582. IV. 160—250.

voltak, hogy valami nagyobb hadivállalatra nyugat felé nem lehetett menni, mert Salamon csakhamar megúnta az 1083 augusztus 20-án kapott szabadságot, 1084-ben a kúnokhoz szökött és onnan állandóan, veszedelmesen fenyegette hazánkat. Igaz, hogy 1087 elején valahol odaveszett a görög birodalomban, de ezt sokáig nem tudták Magyarországon s csak 1088-ban szabadultak fel a Salamon részéről fenyegető veszedelem félelme alól.¹⁾

Ha az 1081—84. éveket tekintjük, akkor látjuk, hogy ez években IV. Henrik Róma elfoglalásával bajlódott. Mint említők, 1081 április 4-én Veronába, innen Milanóba ment, majd május havában Róma ellen indult, de júniusban visszavonult Toscana-Ravenna felé. 1081—1082 telén újra megkísérelte Róma elfoglalását és ostromolta is három hónapig, de sikertelenül s így 1082 márczius végén újra visszavonult Lombardiába. 1082 december havában összeszedvén minden erejét harmadszor indult Róma ellen s február elején odaérvén négy hónapig mindig ostromolta, úgy hogy sikerült is neki június 3-án a Tiberis jobbpartján eső részt Szent-Péter templomával együtt elfoglalnia. Ekkor alkudozásba bocsátkozott VII. Gergelyvel s egy időre Toscanába húzódott. Végre 1084 márczius 21-én sikerült neki részben vesztegetés útján Rómát az Angyalvár kivételével elfoglalnia, de májusban a közelgő normannok elől elmenekült onnan s visszatért Németországba.²⁾

Mindent összevéve tehát, az az időszak, midőn a IV. Henrik császár összes ereje 7 hónapig Róma alatt volt lekötve, mutatkozik olyannak, hogy az alatt Szent-László minden nagyobb veszteség, minden nagy feltűnés nélkül a régi Tótország területét elfoglalhatta. Mindenki szeme Rómára volt ekkor irányozva, ott dönt el a keresztény világ sorsa s azért olyan kis veszteséget, mint 1—2 grófság elvesztése, a német krónikások fel sem jegyezték.

Ez illik össze Magyarország állapotaival is. 1081-ben ugyanis látván Salamon, hogy IV. Henrik Olaszországba ment és így

¹⁾ Pauler i. m. II. kiadás. I. 153.

²⁾ Hergenröther-Kirsch: Kirchengeschichte, Freiburg. 1904. II. 366—67. Meyer v. Knouau i. m. III. 461., 470—490.

tőle többé segítséget nem remélhet, kibékült Szent-Lászlóval, átadta a kezében volt várakat, de viszont kapott másutt királyi eltartást. A nyughatatlan ember azonban 1082-ben összeesküvést szőtt Szent-László élete ellen s azért a király fogságba tétette.¹⁾

1082 decemberben tehát a magyar sereg minden belső veszedelem félelme nélkül indulhatott a német birodalom ellen. Bizonyára biztatták őt VII. Gergely pápa emberei is, mert ezek azt gondolták, hogy a magyar támadás IV. Henriket visszatartja Róma harmadik ostromától. Sőt egyik, véletlenül fennmaradt magyar végrendelet világosan mondja is, hogy midőn Szent-László a németek pusztítására (*Teuthonicos devastaturus in hiemali tempore pergeret*) hadba indult, tél volt.²⁾

Ez pedig éppen összeillik azon 7 hónappal (1082 december—1083 június), a melyet Róma harmadik ostroma követelt. Mert, ha Szent-László, értesülvén IV. Henriknek 1082 decemberi elindulásáról, a korontáli hercezségbe tört be, az valóban télen ment végbe.

Ekként elég biztosan megállapíthatónak tartom, hogy a régi Tótország területének meghódítása 1083 tavaszán történt.

De mivel könnyebb valamit megszerezni, mint a szerzetet megtartani, mindjárt felmerül az a kérdés is, hogyan tudta Szent-László e tótországi részeket Magyarország részére biztosítani? Hogyan tudta kivinni, hogy a német birodalom e részekről lemondott és azt többé vissza nem követelte?

Ha vizsgáljuk az 1088 után bekövetkezett eseményeket, ennek is megtaláljuk a nyitját.

1087 augusztus havában Szent László még oly erősen állott IV. Henrik ellenfeleinek pártján, hogy ezeknek speieri gyűlésére követeket küldött és 20.000 lovaszt ígért IV. Henrik támadásának visszaverésére. Az a csata, melyre Szent-László e sereget ígérte, szeptember 28-ra volt tervezve, de mivel IV. Henrik beteg lett, az ő serege nem gyűlt össze. Ennélfogva ellenfelei is abbahagyták a hadbaindulást s a magyar segítségre nem volt szükség.³⁾

¹⁾ Pauler i. m. 146—47.

²⁾ Fejérpataky: Oklevelek II. István király korából. 8 l.

³⁾ Meyer von Knonau i. m. IV. 162., 169.

Nemsokára azonban egymásután szakadoztak el azok a szálak, amelyek Szent-Lászlót IV. Henrik ellenfeleihez csatolták.

1090 május 3-án meghalt Adelhaid, az ő felesége. Nemsokára, május 18-án követte őt a halálba Rheinfelden Bertót, az ő sógora, a sváb herceg.¹⁾ Ennélfogva a családi összekötés megszakadt. Az osztrák határgrófság részéről Szent-László nem nyerhetett többé biztatást, mert ott egymásután dőltek ki VII. Gergely pápa, majd II. Orbán állhatatos hívei, Gebhard, a salzburgi érsek († 1088), Adalbero, a száműzött és Lambachban élő würzburgi püspök († 1090 okt. 6.), s végül 1091 augusztus 8-án Altmann híres passauai püspök, VII. Gergely németországi helytartója is bevégezte küzdelmes életét Zeiselmauerben.²⁾ Így azután II. Lipót osztrák határgróf is inkább a kibékülést kereste IV. Henrikkel, mint az ellenségeskedést.³⁾

Egyrészt tehát a IV. Henrikkel való kibékülést ellenzök mind meghaltak, másrészt a kibékülést keresők nagyon megsaporodtak. Idetartoztak először is Szent-László unokaöccsei. Ezek közül Zsófia testvérének fiai, Weimar, II. Ulrik és Poppo, a IV. Henriktől hazánk ellen indítandó háborúban elsősorban veszítették volna el határgrófságukat. Másik nőtestvérének, Eufemiának és Otho morva hercegnek fiai, Olmützi Szvetopolk és Otho 1087 óta itt lézengtek hazánkban s a német császár beleegyezése nélkül bajosan juthattak hozzá atyjuk országához. 1091 júniusban elfoglalván Szent-László unokaöccse, Álmos számára Horvátországot, ezzel az összeköttetést csak úgy lehetett fenntartani, ha a régi szlavóniai terület magyar kézben marad. Hozzá még 1091-ben megújult a kún veszedelem, mert a kúnok megtudván a magyar sereg horvátországi hadjáratát, betörték hazánkba. Ámde Szent-László gyorsan visszatért s a betörő kúnokat a Temes és Pogács közt 1091 augusztus havában kegyetlenül megverte.

Ugyancsak 1091-ben Németország felől is úgy állottak a dolgok, hogy IV. Henrik hadjárata Magyarország ellen egyenesen a tótországi részek visszaszerzésére, nem volt lehetetlen.

¹⁾ Meyer v. Knouau i. m. IV. 299., 284.

²⁾ U. o. IV. 363—64.

³⁾ Huber-Baróti i. m. I. 215.

1090 tavaszán ugyanis IV. Henrik megint Olaszországba ment s egyelőre Veronában ütötte fel székhelyét. Azután ostrom alá vette Mántova várát és 11 havi elzárás után 1091 április 10-én azt elfoglalta. Ezután több kisebb vár bevétele után keletre, Pádova s Vicenza felé fordult. Az ő pápája, Guibert ravennai érsek pedig Róma alá ment s az Angyalvárat elfoglalván, a várost hatalmába ejtette.¹⁾

IV. Henrik már előzőleg 1086-ban az aquilejai patriárkát Eppenstein Ulriknak adta, úgy hogy Magyarország délnyugati sarkán három Eppenstein-testvér támogatta egymást és terjesztette IV. Henrik uralmát: Liutold, a korontáli herceg, Henrik, az istriai gróf és Ulrik, az aquilejai patriárka.

Győzelmei következtében 1091 őszén annyira hatalmas volt IV. Henrik, hogy maga az öreg Welf bajor herceg és Matild határgrófnének, a VII. Gergely-pártiak rendíthetetlen és végül is győzedelmeskedő pártfogójának apósa is kísérletet tett a IV. Henrikkel való kibékülésre.²⁾

1091 őszén tehát három súlyos gond nehezedett Szent-László vállaira. Félnie kellett a kúnok bosszújától, tartania kellett IV. Henrik támadásától és aggódnia kellett unokaöcseji sorsáról.

Viszont IV. Henrik ügyei 1091 őszén úgy állottak, hogy jöhetett volna ugyan Korontálba az elvesztett terület visszahódítására, de akkor kockára teszi vagy legalább is elhalasztja azt a célt, amiért tulajdonképpen Olaszországba jött, Matild határgrófné saját országának, Toscanának megtámadását. Nem fordulhatott minden erejével nyugatra, ha keletről, Magyarország részéről őt és híveit veszedelem fenyegette.

A kölcsönös nagy érdekek tehát annyira sürgették a kibékülést, hogy Szent-László elhagyta régi álláspontját és hajlandó volt IV. Henrikkel bizonyos feltételek alatt békét kötni. Szorosan egyházi szempontból természetesen nem lett volna szabad a kiközösített császárral szóba állni, de, úgy látszik, hazánk főpapjai már 1090-ben sem helyezkedtek VII. Gergely és II. Orbán pápák hajthatatlan álláspontjára, mert Gibárt

¹⁾ Meyer v. Knouau i. m. IV. 333—37., 346., 370.

²⁾ U. o. IV. 345.

prágai püspököt hazánkban elfogadták s meghalván Esztergomban eltemették, pedig e püspök Guibertnek, az ellenpápának híve volt.¹⁾

Ennélfogva 1091 októberben megindultak a kölcsönös tárgyalások a békekötésre s ezek novemberben már annyira előrehaladtak, hogy kitűzték a császár és király közt való találkozás idejét. Azonban Welf bajor herceg bosszúságában, hogy neki a császárral való kibékülés nem sikerült, a Veronából Tirolon keresztül Korontálba vezető utat elzárta, úgy hogy a császárnak nagy szégyennel vissza kellett térnie.²⁾

De IV. Henrik nem olyan ember volt, a kit akadályok elriasztanak céljától. Ha nem sikerült Tirolon keresztül a Dráva völgyébe mennie, elindult Friaunak és átment a Száva völgyébe. Itt már semmi hatalma nem volt Welfnek, itt minden az Eppensteinok kezében volt. Itt történt tehát a találkozás és békekötés IV. Henrik és Szent-László között 1092 január vagy február havában.

IV. Henrik útjait és tartózkodási helyeit ugyanis meglehetősen ismerjük és abból látjuk, hogy a találkozás csakis 1092 január 4 és márczius 28 közt történhetett, mert IV. Henrik 1092 január 4-én még Veronában tartózkodik, azután eltűnik és csak márczius 28-án jelenik meg Mántovában.³⁾ A közbeeső idő nagyon elég volt a találkozásra és békekötésre.

Hogy e találkozás és békekötés vagy, a mi még több, szövetségekötés (foedus) megtörtént, az kétségtelen. Maga IV. Henrik tesz róla bizonyosságot 1096-ban.⁴⁾ De elismerik a pápa pártbívei is ugyancsak 1096-ban.⁵⁾

Azonban a békekötésről fölvett okirat nem maradt napjainkra. (Hisz ha fennmaradt volna, akkor nem kellett volna ez értekezést írni!) Csak az 1092-ben vagy azután történt változásokból vonhatunk tehát következtetést a békekötés tartalmára. Látjuk, hogy 1093-ban Eppenstein Henrik, a korontáli herceg (Liutold már előbb meghalt), Weimar Ulrik és Poppo

¹⁾ V. ó. Knauz: Monumenta eccl. Strigon. I. 61—62.

²⁾ Monumenta Germaniae SS. V. 453.

³⁾ Meyer v. Knouau, i. m. IV. 374., 375.

⁴⁾ Jaffé: Bibliotheca rerum Germ. V. 173.

⁵⁾ Fejér: Cod. Dip. II. 13—15.

pedig istriai grófok és krajnai határgrófok. Szent-László unokaöcsesei tehát most már a császártól is elismerten bírják atyjuk hivatalát.¹⁾ Olmützi Szvetopolk és Otho is visszatértek hercegségükbe. 1177-ben a német hivatalos iratok a Gurk-folyó mentét Marchia Ungaricá-nak nevezik²⁾ s a Szutla pataktól nyugatra eső Pillstein-Peillensteint is 1186-ban »Marchia Ungariae«-ben fekvőnek írják.³⁾

Mindezzel maguk a németek bizonyítják, hogy Magyarország egész odáig nyúlt s így a német birodalom 1092-ben a tótországi területről végleg lemondott. Ez volt bizonyára az 1092-iki békekötés legfontosabb feltétele.

De nem csupán szerződésileg csatolta Szent-László e területet Magyarországhoz, hanem magyar intézményekkel is.

Ilyen volt először is a zágrábi püspökség.

Egész 1083-ig a régi Tótország, legalább is jogilag, még Nagy-Károly császárnak 810-iki döntése értelmében az aquilejai pátriárkasághoz tartozott, Muraköz és Lendva környéke ellenben a salzburgi érsekséghez.⁴⁾

Az aquilejai pátriárkák azonban 1077 óta mindig IV. Henriknek, a kiközösített császárnak hívei és buzgó pártolói voltak. A politikai okosság követelte tehát Szent-Lászlótól, hogy az 1083-ban elfoglalt régi Szlavóniát mielőbb kivonja az ő ellenségének joghatósága alól.

Ezért alapította meg a zágrábi püspökséget, még pedig mindjárt 1084-ben. Erre mutat az is, hogy az építendő új székesegyház védőszentéül Szent-István királyt választotta. Tudjuk, hogy Szent-István királynak a szentek sorába iktatása és ereklyéinek oltárra helyezése 1083 augusztus 20-án történt. E csodás, lélekemelő esemény hatása volt az, hogy Szent-László éppen szent elődjét választotta ki az új püspökség mennyei pártfogójául, tehát e kiválasztás nem messzire csett az 1083. évtől.

Az aquilejai pátriárka megyéjének roppant terjedelme és az olasz papoknak tunyasága, a szlavenokkal szemben érzett

¹⁾ Meyer v. Knouau i. m.

²⁾ Mittheilungen d. Instituts f. östr. Gesch. VI. (1885.) 393.

³⁾ Zahn: Urkundenbuch von Steiermark I. 650.

⁴⁾ Balics L.: A kereszténység története a magyarok megtelepüléséig. 246.

idegenkedése okozta, hogy a keresztény vallás e szlapon részeken csak névleges volt s a szlaponok nagyobb része régi babonáságaihoz, bálványozásához ragaszkodott. Szent-László azonban egy Duh nevű cseh származású papot állított az új püspökség élére s ez anyanyelvükön szólván hozzájuk, úgy megtérítette őket, hogy a magyar katolikus egyház 50 év múlva e vidéknek a pogányságból való megtérítését egészen neki tulajdonítja.

Új püspökség alapítása csak félig keresztény vidéken is mindig nagy nehézségekbe ütközött, mert a volt püspök tizedjövödelme az új püspökség alapítása által nagyon mecsökkent. A zágrábi püspökség alapításába azonban VII. Gergely pápa nagyon könnyen beleegyezett, mert ezáltal az ő heves ellenségének, a császárpárti aquilejai pátriárkának hatalma kevesbedett. Gebhard (Gibárt) pápapárti salzburgi érsek halála után 1088-ban az új zágrábi püspökséghez csatolták a Muraközt és Lendva környékét is, vagyis a későbbi muraközi és becsényi (becsehelyi) főesperességeket. Mivel e vidék addig úgyszólván lakatlan volt és a salzburgi érsekség jogilag 2 évig üresedésben volt, ez sem ütközött nehézségbe.

Az a kötelék, melylyel Szent-László az új zágrábi püspökséget Magyarországhoz csatolta, kettős volt. Egyik az, hogy a zágrábi püspököt a kalocsai érsek felügyelete (s régen sokkal terjedelmesebb joghatósága) alá rendelte. Ez által az új püspök a magyar katolikus püspöki kar tagja lett és semmiféle idegen befolyás alá nem került. A másik az, hogy az új püspökségnek adott birtokok, uradalmak igazgatóiul (ispánjaiul) és tizedszedőiül magyar embereket küldött Somogy és Zala megyékből.¹⁾

De a legerősebb kötelék, a mivel Szent-László e részeket Magyarországhoz fűzni, illetőleg abba egészen beleolvasztani akarta, volt a három vármegye szervezése.

Teljesen hibás felfogás ugyanis az, a mit eddig némely magyar történetírók is elfogadtak, hogy a régi Tótországból Szent-László mindjárt külön bántást alkotott volna némi önkormányzattal. Nincs ennek az oklevelekben teljességgel semmi nyoma. Ellenkezőleg, az oklevelek azt mutatják, hogy a XII. században már említett 3 vármegye, Zágráb, Varasd és

¹⁾ Tkalčič i. m. I. 1—2.

Körös, épp olyan szervezetűek, mint a többi magyar vármegyék, ispánokkal, udvarbírákkal, várjobbágyokkal és várnépekkel. Hogy e megyék területén óriás nagy uradalmak voltak s azok főhelyein idővel várak épültek s e város uradalmak a régi vármegyéktől elszakadtak, az nagyon természetes olyan országrészen, a hol, mint már Csánki is megállapította: »a birtokviszonyok oly időszakra mutatnak vissza, midőn itt úgyszólván minden talpalatnyi föld a királyé volt és a király e földet hódítás jogán vette birtokába.«¹⁾

De ha ez így van, ha a régi Tótország vagy Szlavónia sohasem volt királyság, sőt mikor e területet Szent László meghódította, nem volt ott még csak hercegség sem, hogyan szakadt az el annyira a magyar királyság iránt táplált vonzalmától? miként történt, hogy a régi Szlavónia vagyis Zágráb-Körös és Varasd megyék lakosai közül — sajnos — oly számosan izzó gyűlöletre gyultak a magyar nemzet ellen? hogyan használták fel itt a régi történelmi botlásokat arra, hogy egészen új, jogtalan követeléseket állítsanak fel? hogyan kiáltották ki a történetileg teljesen helytelen, igaztalan, képzeleti »trojedina kraljevina« (»hárommegy királyság«) jelszót?

Mint annyi más nagy eseménynek, ennek is nagyon csekély az eredete és korántsem Szent-László, hanem csak III. Béla idejére megy vissza.

1190-ben III. Béla király elsőszülött fia, Imre számára Horvát- és Dalmátországokból külön hercegséget szervezett, hogy ott fia magát a kormányzásra begyakorolja. Mivel e két ország csak nem rég, 1181-ben került vissza a magyar királysághoz, hogy fiának biztos serege és több jövedelme legyen, Zágráb, Varasd és Körös megyéket a hercegséghez csatolta. Így maradt ez azután II. András hercegsége (1196—1205) alatt is, sőt, mivel a velenceiekkel Zára elfoglalása miatt 1202 óta vagy háború, vagy hadikészület volt, II. András király e három vármegyét trónralépte után is otthagya a bán kormányzása alatt.

E hercegséget hivatalosan »dalmát-horvát hercegség«-nek hívták ugyan, de tudjuk, hogy az olaszok, kivált a velencei

¹⁾ Csánki: Körösmegye a XV. században, 131. l.

és dalmát olaszok az adriai tenger mellett lakó szlávokat, tekintet nélkül a köztük levő különbségre, általában szlavonoknak (schiavoni), a tőlük lakott területet Szlavóniának hívták. A közönséges mindennapi életben használt Szlavónia (Sclavonia) szót azután behatolt a hivatalos nyelvbe is és elkezdték e herczegséget »ducatus Sclavoniae«-nek, vagy röviden csak Szlavóniának nevezni, úgy hogy már 1211-ben a magyar királyi kancelláriától kiállított, de inkább a topuszkai czisztercitáktól fogalmazott levélben »duces Sclavoniae«-nek írják a volt horvát-dalmát herczegeket és 1215-ben a bán neve mellé is odateszik, talán hogy a bosnyák hántól megkülönböztessék, »banus Sclavoniae« szót.¹⁾

1222-ben II. András a horvát-dalmát herczegséget első fiának, IV. Bélának, 1226-ban második fiának, Kálmánnak adta és Zágráb, Varasd, Körös megyéket továbbra is ahhoz csatolta (sőt akkor e herczegséget még több dunántúli vármegyével is nagyobbította). Ez időtől 1222-től kezdve a hercegeket már hivatalosan is többnyire dux totius Sclavoniae-nek írják²⁾ s csak a dalmát városokkal kapcsolatos levelekben használják még a régi »dux Dalmatiae atque Croatiae« címet.³⁾

Az az ötven év (1190—1241), a mely alatt Zágráb, Varasd és Körös megyék a horvát-dalmát, vagy másként szlavon herczegséghez voltak csatolva, teljesen elég volt arra, hogy a Szlavónia (Sclavonia) szó használata e három vármegye területére is átvonódjék és hivatalosan is elismertessék. Végre IV. László szerencsétlen kormánya alatt a kapzsi főurak két részre osztván a szlavon bánásgot, a déli részt nevezték el horvát-dalmát bánásgnak, Zágráb, Varasd és Körös megyék területe pedig megmaradt szlavon bánásgnak.⁴⁾

1190-ben kezdték tehát e három vármegye területét Szlavóniának hívni és 1275-ben lett hivatalosan is végleg azzá.

De még ez sem lett volna baj, ha a magyar királyi kancellária erősen tartja magát azon történeti igazsághoz, hogy

¹⁾ Smičiklas: Codex Diplomaticus r. Croatiae Dalmatiae et Slavoniae. III. 103., 139.

²⁾ U. o. III. 219. IV. 74., 89.

³⁾ Smičiklas: Codex Diplomaticus Cr. D. et Sl. III. 278.

⁴⁾ Hazai okmánytár VIII. 179. Wenzel: Árp. okm. XII. 140., 152.

Szlavónia, vagyis a régi Tótország csak alárendelt része a magyar királyságnak, de nem önálló, nem is volt sohasem önálló független ország és így nem illeti meg azt a regnum elnevezés, hanem csak a banatus vagy legfeljebb a ducatus szó.

Eleintén, míg a köztudat el nem homályosult, így is tett a magyar királyi kancellária. Ha kihagyjuk az oklevelek sorából a XV—XVI. századbéli hamisítványokat, azt találjuk, hogy csak banatus-nak írják a hiteles okiratok a régi Tótországot 1217-ben,¹⁾ 1221-ben,²⁾ 1224-ben,³⁾ 1251-ben,⁴⁾ 1256-ban,⁵⁾ 1267-ben, 1269-ben,⁶⁾ Ducatus-nak nevezik 1193-ban,⁷⁾ 1231-ben,⁸⁾ 1245-ben,⁹⁾ 1247-ben,¹⁰⁾ 1255-ben,¹¹⁾ 1270-ben,¹²⁾ Így nevezik természetesen István (mint király V.) és Béla hercegek kancellárai is¹³⁾. Azt pedig éppenséggel kerülik a régi oklevelek szerzői, hogy a bán neve mellé odategyék a »regni Sclavonie« hivatalnevet, úgy hogy én 1345-ig nem találtam olyan oklevelet, a mely a tótországi bánnt »banus regni Sclavoniae«-nek írná. Egész addig csak »banus Sclavonie« vagy »banus totius Sclavoniae« volt annak a neve.

De hogy is ne tudta volna ezt eleintén minden magyar kancellár, mikor még a külföldön is tudták, hogy e három vármegye területe éppen úgy Magyarország, mint Pozsony vagy Temes megye területe, pedig azoknak éppen nem volt okuk a magyar nemzetnek kedvezniök.

Igy a németek közül az aquilejai pátriárka kancellárja 1231-ben azt írja a most Krajnában eső Landstrass-ról »Lan-

1) Sačćiklas: Codex Diplomaticus Croatiae, Dalmatiae et Slavoniae. III. 147.

2) U. o. 200.

3) U. o. 241.

4) U. o. IV. 409.

5) U. o. V. 8.

6) U. o. 429., 507.

7) U. o. II. 260.

8) U. o. III. 341.

9) U. o. IV. 285.

10) U. o. IV. 325.

11) U. o. 594.

12) U. o. V. 559—60.

13) U. o. V. 402., 436.

destrout in partibus Ungarie positum«¹⁾ 1271-ben Otokár cseh király s egyszersmind osztrák-stájer-korontál herceg békét kötve V. István magyar királylyal, az erről szóló ünnepies okiratban kötelezi magát, hogy »quedam castra intra limites regni Hungarie constituta, Keuzeg videlicet, de monte s. Viti, Zlavnuk (Zlaymuk) Pernstein, de Kertus ac castrum Farcasii de Zagaria, que Henricus detinet occupata« visszaadja²⁾ tehát az ő tudása szerint a varasdmegyei Zagorja Magyarország határain belül volt.

Anjou II. Károly 1269 óta mindig élénk összeköttetésben volt a magyar királyi családdal és így tudnia kellett hazánk közjogi állapotát. Ő azonban a régi Tótországot mindig csak Magyarországnak vagy Magyarország egyik részének iratja. Így követte 1278-ban békét közvetítve, a Kőszegiek és a Blagay-család ősei közt ezt írja: »Cum inter filios Henrici bani, barones de Hungaria ex una parte et Stephanum banum, Radozlaum, Nicolaum et Farkasium nobiles de Hungaria ex altera parte guerra et discordia orte essent«. Tehát a Száván túl az Una mentén lakó nemesek előtte épp úgy Magyarországból valók, mint a Kőszegiek.³⁾

De még világosabban megírja a régi Tótországnak Magyarországhoz való viszonyát a Blagay-család számára készített 1300-iki adománylevelében. Ebben »unam partem terre Selavonie de iuribus et pertinentiis regni Ungarie a Theotonia videlicet usque ad Bosnam et a fluvio Zava usque ad montes Gazd, quam dicti comites dudum tenuisse dicuntur, ac insuper castrum Medve, situm in dicto regno Ungarie iuxta usum et consuetudinem regni Ungarie« a Blagay-család őseinek ajándékozza. Teljesen érdektelen fél, a jövődöbeli horvát-magyar vitákról nem is sejtő, csak a valódi állapotokat szem előtt tartó kanczellária írja tehát, hogy Szlavónia csak része és tartozéka (pertinentia) Magyarországnak és a Zágráb felett fekvő Medve vára Magyarországon van, mert Zágráb környéke is Magyarország és nem önálló szlavin királyság.

¹⁾ Blagay oklevéltár. XXIV.

²⁾ Fejér: Cod. Dip. V/1. 116.

³⁾ Wenzel: Anjoukori Diplomáciai Emlékek. I. 146—47. II. Smič. VII. 255.

De még ezeknél is jobban ismerte a régi Tótországnak, a középkori Szlavóniának közjogi helyzetét a római pápa udvara és ez sohasem nevezi Szlavóniát *regnum*-nak, hanem csak Magyarországhoz tartozó provinciának, vagy legfeljebb *ducatus*-nak. Így pl. 1245-ben a római pápa *«ecclesiarum prelati per regnum Ungarie, et Istrie, Sclavonie, Croatie et Dalmatie provincias constituti»* küld rendeletet a ferenczrendiek érdekében.¹⁾ Tehát határozottan megjelöli, hogy a *regnum Ungarie*-vel szemben *Sclavonia, Croatia* és *Dalmatia* csak tartományok, provinciák. 1253-ban *«prelati et universis Christifidelibus in regno Ungarie et ducatu Sclavonie»* ajánlja IV. Incze pápa az ő követét.²⁾ Itt Szlavónia, vagyis a régi Tótország Magyarországgal szemben csak *ducatus*. 1327-ben a pápai kancellária: *«Priori provinciali ac universis fratribus ordinis Predicatorum in regno Ungarie et provincia Sclavonie constituti»* ír.³⁾ Tehát Szlavónia Magyarország mellett akkor is csak provincia. 1317-ben is a pápai tizedszedő, pedig neki tudnia kellett Magyarország alkotmányát, mert hiszen egyuttal tolnai főesperes is volt, azt írja: *«Intravi dictum regnum Ungarie die XXII Octobris apud Zamber, Zagrabensis diocesis»*,⁴⁾ tehát ő a Zágráb megye nyugati részén fekvő Szamobort Magyarországhoz tartozónak tudta. Ugyanez-időtájt 1314-ben a szent életű Gazotti Ágoston zágrábi püspök azért szünteti meg teljesen a szamobori, szentmártoni, szávaszentjakabi, kulpaszentjakabi stb. jogtalanul emelt vámhelyeket, mert *«tributa iniusta in regno Ungarie noscantur esse prohibita»*.⁵⁾ Tehát felfogása szerint a mi Magyarországon törvény, az a Száva, Kulpa mentén is törvény, pedig ez nem volna igaz, ha Szlavónia, a régi Tótország külön királyság lett volna.

Hogy maga a magyar királyi udvar mennyire tudatában volt annak, hogy a régi Tótország (Szlavónia) még hajdanában sem volt soha külön ország, vagy önálló királyság, kitűnik az 1271-iki cseh-magyar békekötésről magyar részről kiállított ünnepies okirathól. *«Includentes eidem paci — írja ebben V.*

1) Smčiklas: Cod. Dip. CDS. IV. 20.

2) Smčiklas: Cod. Dip. CDS. IV. 527.

3) U. o. IX. 348.

4) Monumenta Vaticana. S. I. v. II. 115.

5) Blagay oklevéltár. 77 l.

István király — regna nostra videlicet Ungariam, Dalmatiam, Croatiam, Ramam, Serviam, Galliciam, Lodomeriam, Comaniam Bulgariam totumque ducatum Sclavonie.¹⁾ Ime tehát, a magyar királyi kancellária minden olyan országot, a mely valaha önálló volt, megtisztel a *regnum* szóval, csak egyedül a régi Tótországtól (Szlavóniától) tagadja azt meg, mert tudta, hogy még hajdanában, a magyar királysághoz való csatolása előtt sem volt önálló ország.

Honnan van mégis, hogy némelyek már a XIII. században elkezdték a régi Szlavóniát »regnum«-nak nevezni és a XIV. században már széltében még a magyar királyi kancelláriában is regnum-nak írták.

Ennek egyik oka az, hogy a középkorban a regnum szót nem csupán királyság értelemben használták, hanem regimen-kormányzás értelemben is. Hogy erre magyar példát mutassunk fel, felemlítjük V. Istvánnak egy napon 1270 július 29-én kelt s Tótországra vonatkozó két levelét. Az egyikben azt írja a kancellár: »adepti totius regni gubernaculum et regnum.«²⁾ a másikban: »adepti totius regni gubernaculum et regimen.«³⁾

Ebből aztán következett, hogy egyik-másik oklevél-szerkesztőnek megcsúszott a tolla s tudván, hogy a régi Tótországban külön herceg van bán kormányzása alatt áll, regnumot ír, a hol regiment-et kellett volna írnia.

A másik, még fontosabb ok, a miért egyesek a régi Tótországot (Szlavóniát) regnum-nak kezdték írni, az volt, hogy 1226-tól 1241-ig megkoronázott, bár országából száműzött király állt e hercegség élén. Kálmán volt orosz király II. András második fia volt e herceg s azért teljes czíme az oklevelek elején mindig ez volt: »rex Ruthenorum et dux totius Sclavonie.«⁴⁾ Nagyon természetes tehát, hogy azt a területet, a melyet névleges király (rex) kormányzott, regnum-nak is nevezték, mint pl. Kálmán herceg maga 1232-iki és 1240-iki okleveleiben.⁵⁾

Kálmán herceg halála után nagyon szórványosan, az

¹⁾ Wenzel: Árpádk. Okm. III. 248.

²⁾ Smičiklas: Cod. Dip. CDS. V. 522.

³⁾ U. o. 553.

⁴⁾ U. o. III. 299., 346., 350. stb.

⁵⁾ U. o. III. 369. IV. 104.

eddig ismert oklevelekben csak négyszer használják a »regnum Slavonie« kifejezést s ezek közül is egy a »nobiles regni Slavonie«-t emlegeti.¹⁾ E kifejezésben pedig a »regni« szó nem a »Slavonie«-hez, hanem a nobiles-hez tartozik, vagyis a Szlavóniában lakó országos (s nem egyházi, praedialis) nemeseket jelent.

Csak IV. László szerencsétlen kormánya alatt, midőn a Kőszegiek és egyéb pártos főurak csak névleg függtek a magyar királytól, valóban pedig kényük-kedvük szerint osztozkodtak az ország részein, kezdett általános lenni a »regnum Slavonie« kifejezés, ámbar IV. László kancelláriája még mindig pontosan tudja annak közjogi helyzetét, mert 1275-ben »populi in banatu Slavonie constituti«-t,²⁾ 1279-ben pedig »populos nostros sub banatu regni nostri constitutos«-t ír,³⁾ tehát tudja, hogy Szlavónia csupán az országnak bánsága.

A XIV. században azután már általános a »regnum Slavonie« kifejezés, sőt 1345-ben Horvátország visszahódításával a bán hivatalos neve is »regni Slavoniae banus«, ha pedig az illető egyúttal Horvát- és Dalmátországot is igazgatta, akkor »regnum Croatiae, Dalmatie et Slavoniae banus« volt a címe a magyar királyi kancelláriától kiadott levelekben is.

Nagy következetlenség volt ez a XIV. századbeli magyar királyi kancelláriától, mert hiszen az ünnepies okiratok elejére írt királyi címekből is láthatta volna, hogy Slavonia-t, a régi Tótországot még csak a régiség jogán sem illeti meg a regnum szó.

A magyar királyok ugyanis 1526-ig sohasem vették fel királyi címek közé a »Slavonia« (Tótország) nevet.

Tudom, ez állításom ellen mindjárt utálnak II. Ulászló 1492-iki a Corpus iuris Hungarici-ben kiadott oklevelére, de azt is tudom, hogy ez utalás helytelen.

II. Ulászlónak az 1492-iki törvények szentesítéséről szóló oklevele nem maradt fenn eredetiben, hanem csak Mossóczy

1) Smičiklas: Cod. Dip. CDS. V. 429: (1263.) V. 6. u. o. 602. (1271.) 604.

2) Wenzel: Árpádk. Okm. IX. 116.

3) U. o. V. 179.

Zakariásnak 1583-iki kiadásában. Vagy Mossóczy, vagy az ő írődeákja hibáztak akkor, midőn az 1580 táján szokásos királyi czímet II. Ulászló neve után egészen leírták és így abba a Sclavonia szót is belekeverték. II. Ulászló maga, az ő eredetiben fennmaradt okleveleiben nem nevezi magát Sclavonia (Tótország) királyának sem 1494-ben,¹⁾ sem 1498-ban,²⁾ sőt nem nevezi magát annak azon híres 1496-iki levelében sem, a melyben a régi Tótországnak (Szlavóniának) új czímert ad.³⁾ De hogyan is nevezhette magát annak, mikor 1490 október 11-iki levele szerint ő maga adta Corvin Jánosnak »ducatum illius regni nostri Sclavonie«⁴⁾ tehát nagyon is kellett tudnia az ő kancelláriájának, hogy Sclavonia (a régi Tótország) csak tágabb értelemben regnum, de nem királyság.

Kétségtelen tehát, hogy Sclavonia (a régi Tótország) csak 1527-ben jutott a királyi czímek közé. De akkor is miért? Tudjuk, hogy a régi Tótország (Szlavónia) rendjei 1527 január 6-án nem Ferdinándot, hanem Zapolyai Jánost ismerték el királyuknak. Ferdinánd tehát, hogy ezzel szemben a régi Tótországra (Szlavóniára) való jogát hangoztassa és fenntartsa, oda-tette a királyi czímek közé a Sclavonie szót is.

Hogy csakis ez volt I. Ferdinánd szándéka és korántsem királyság jogait ajándékozni a régi Tótországnak (Szlavóniának), kitűnik 1526 szeptember 8-iki leveléből, melyet »der ganzen versamblung gemainer Landschafft in dem Windischen lant« küldött.⁵⁾ E levelet még az osztrák kancellária fogalmazta, tehát az is, Ferdinánd is jól tudta, hogy a régi Tótország (Szlavónia) csak Landschaft, nem Königreich.

Tehát csak óriási tévedésből és politikai kortesfogásból jutott be a Sclavonia szó a királyi czímek közé.

Ebből azonban a magyar királyság jogaira sérelem nem származhatik. Sem nem koronáztatta meg magát I. Ferdinánd Tótország (Szlavónia) királyává, sem nem adott okiratot, hogy Tótországot királyság rangjára emeli. Az csak az 1526—27-iki

¹⁾ A pannonhalmi Szent-Benedek-rend története. III. 351.

²⁾ Teleki oklevéltár. II. 228.

³⁾ Kukuljevic: Jura Croatiae Dalm. et Slav. I. 234.

⁴⁾ Tkalčić: Monumenta civitatis Zagrab. II. 478.

⁵⁾ Acta comitialia regni Croatiae, Dalmatiae et Slavoniae. I. 7.

rettenetes éveknek szomorú emléke, de nem törvény, nem is kiváltság, egyszóval nem jogokat biztosító alap.

Nem is következett volna be, hogy éppen a régi Tótország (Szlavónia) területe legyen a magyar egységes királyság megbontására irányzott támadások fészke, ha 1526 után be nem következik a horvát bevándorlás.

1526 előtt a régi Tótország (Szlavónia) lakossága szlovén volt (s nagyrészen még ma is az.¹⁾ Világosan bizonyítja ezt az 1561-ben író horvát ferenczrendi Tomasics János (Selavini loca inter Dravum et Savum incolentes.²⁾ Bizonyítja az, hogy Petretics zágrábi püspök a zágrábi egyházmegyében vasárnapi felolvasásra szánt evangéliumokat nem horvát, hanem szlapon nyelvre, »na naše Slovensko Zagrebčko szlovo« fordította le.³⁾ Bizonyítják a szomszédban lakó németek, a kik e területet a XV—XVIII. században állandóan Windischlandnak, lakosait a horvátokkal (Krabatten) szemben mindig windeknek nevezik. Még Kerchelich Boldizsár kanonok és történetíró is nagyon jól tudta és hirdette, hogy az ő hazáját, Szlavóniát jogtalanul nevezik Horvátországnak.

Ámde 1493-ban az udbinai csatavesztés után megkezdődött 1520 és főleg 1528 után, vagyis Knin és Jajcza várak elestével feltartóztathatatlanul még nagyobb fokban folytatódott a horvátok menekülése elsősorban a régi Tótországba, majd a Dunántúlra fel egész Morvaországig. 1557-ben Kosztajnicza elestével a még hátralevő horvát nemesség is elhagyta hazáját és a Száva-Dráva között keresett menedéket.

E horvát nemesség azután kiszorította a régi Tótországból (Szlavóniából) a régi magyar eredetű vagy legalább magyar érzelmű tótországi nemességet, úgy hogy az Erdődyeken kívül ott jóformán egy magyar család sem maradt. E horvát nemesek kezébe jutottak a vármegyei és katonatiszti állások is.

E horvát származású nemességnek roppant kapóra jött, hogy 1666-ban megjelent Lucius János dalmát írónak könyve Dalmácia történetéről s abban Tamás spalatói főesperes

¹⁾ Margalits: Horvát történelmi repertorium. I. 296.

²⁾ Arkiv na povjestnicu jugoslavensku. IX. 23.

³⁾ Nyelvtudományi közlemények. XLV. (1915.) 35—38. l.

műve a hírbedt függelékkel együtt. Rögtön magukévá tették annak minden tévedését és ráépítették a magyar királyságtól való elszakadásnak igazolását. Szakmárdy János és Plemich György a XVII. század végén és 1712-ben már Lucius művének hatása alatt beszélnek. Jött azután a harc Verócze, Pozsega és Szerém megyékért (az új Szlavóniáért), jöttek az új politikai változások és tönkretették Szent-László művét.

És sajnos, e nagy mű rombolása még mindig folyik. Tkalčić, Smičiklas és más horvát írók a régi Tótországot (Szlavóniát) Posavska Hrvatská-nak irogatják,¹⁾ hogy a régi horvát királysághoz tartozónak tüntessék fel, pedig az sohasem volt horvát terület. Az utánuk induló jogászok, politikusok pedig hirdetik a trojedina kraljevina-t, pedig annak értelme nincs, mert a régi Tótország (Szlavónia) sohasem volt királyság és jogilag, felbonthatatlanul sohasem volt egyesítve Horvátországgal. *Horvát- és Szlavonorságok* bánja most is a hivatalos neve e területek kormányzójának és csak Kukuljevics megkövetői írnak czélzatosan »regnum Croatiae, Dalmatiae et Slavoniae« »regna Croatiae, Dalmatiae et Slavoniae« helyett. A tudatlan magyarok és felületes újságírók meg még segítenek a tévedést nagyítani, mert nemcsak a régi Szlavóniát nevezik Horvátországnak, hanem még az Új-Szlavóniát is.

A régi Tótországnak (Szlavóniának), mint az előadottakból kétségtelenül kiviláglik, minden joga, kiváltsága egyesegyedül a magyar királyok rendelkezéseiből és engedélyéből származik, már pedig régi jogi szabály: Per quascunque causas res nascitur, per eadem et dissolvitur.

Ha tehát nem elszigetelve s mintegy mély völgyben álldo-gálva vizsgáljuk a középkori Szlavónia s a régi Horvátország sorsát, azt látjuk, hogy a magyar nemzet szabadította ki a horvátokat a görög császár kényurasága alól s a magyar nemzet szabadította ki a szlavonokat a németek körmei közül. Ennek köszönhetik, hogy a horvátok nem jártak úgy, mint a narenta-melléki szlávok, a szlavonok pedig nem jártak úgy, mint a

¹⁾ Tkalčić: Monumenta civitatis Zagrab. I. III. 1. Smičiklas: Dvijestogodišnica oslobođenja Slavonije. I. 1.

korontál hercegségben visszamaradt szlovének, mert a magyar nemzet mindkettejüknek az idők körülményei szerint kisebb-nagyobb önkormányzatot adott.

És én bízom a jó Istenben és a történeti igazságok erejében, hogy a sok feledés, félreértés ködén áttör majd az igazság napja és meglátják horvát-szlavon testvéreink, hogy a magyar nemzet nem volt rosszakarójuk azért, mert nem engedte szétszaggattatni Szent-László művét, az egységes magyar királyságot, s akkor újra igazi testvérekként élhetünk.